

SERKAN ÖZDEMİR

Metinlerarasılık Yöntemleri

ÖMER SEYFETTİN'İN
HİKÂYELERİ

SERKAN ÖZDEMİR

Metinlerarasılık Yöntemleri

ÖMER SEYFETTİN'İN
HİKÂYELERİ

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

Serkan Özdemir

Metinlerarasılık Yöntemleri

ÖMER SEYFETTİN'İN
HİKÂYELERİ

“dün”den öğrendiklerimizle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”larımızı aydınlatır.

© DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI, 2017

DBY: 37

Edebiyat: 9

ISBN: 978-605-4635-36-8

Sertifika No: 18188

Birinci Baskı:

İstanbul, 2017

Yazar:

Serkan Özdemir

Yayın Yönetmeni:

İrfan Güngörür

Editör:

Furkan Öztürk

Sayfa Düzeni:

Mehmet Ali Başpehlivan

Kapak Uygulama:

Emre Güngör

Baskı/Cilt:

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102

Topkapı / İstanbul Tel: +90 212 483 47 91

Sertifika No: 11964

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Serkan Özdemir

Metinlerarasılık Yöntemleri - Ömer Seyfettin'in Hikâyeleri

ISBN: 978-605-4635-36-8 Ebat: 12,0 x 19,5 cm 222 s. Dizin var

1. Edebiyat 2. Ömer Seyfettin 3. Hikâyeler 4. Metinlerarasılık

İçindekiler

Önsöz	9
Metinlerarasılık: Tanım ve Yöntem	11
Ömer Seyfettin'de Metinlerarasılık: Okuma-Yazma Edimi ve Kaynaklar	39
Hikâyelerdeki Metinlerarasılık Yöntemleri	61
□ 'Busenin Şekl-i İptidâisi'nde Metinlerarası Çağrışım ve Etkilenme	63
□ 'Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür'de Herodote Tarihi'nin İşlevselleştirilmesi ve Yeniden Yazım	71
□ 'Bahar ve Kelebekler' Hikâyesinde Taklit ve Gönderme	80
□ 'İrtica Haberi'nde Yan Metinsel ve Ana Metinsel İlişkiler	89
□ 'Primo Türk Çocuğu' ve 'Piç' Hikâyelerinde Alıntı Yöntemi ve İdeolojik Kaynakların Tespiti	96

□ ‘Küçük Hikâye’de Metinlerarası Çağrışım, Gönderme ve Metin Dışı Unsurlar.....	109
□ ‘Başını Vermeyen Şehit’ Hikâyesinde Yeniden Yazım: ‘Peçevî Tarihi’	119
□ Bir ‘Othello’ Taklidi Olarak ‘Harem’ Hikâyesi ve Türe Dayalı Dönüşümler	127
□ ‘Yalnız Efe’ Hikâyesinin Romana Dönüştürülmesi ve Üst Metinsellik İlişkisi.....	144
□ Bir Kaynak Eleştirisi Olarak ‘Ashab-ı Kehfimiz’de Alt Metinler	151
□ ‘Açık Hava Mektebi’ Hikâyesinde İroni’nin Kaynakları	167
□ ‘Bilgi Bucağında’ Hikâyesinde Yazınsal Eleştiri Aracı Olarak Metinlerarası Göndermeler	183
□ ‘Şimeler’ Hikâyesinde Sosyal ve Yazınsal Eleştiri Aracı Olarak Anırtırma ve Parodi.....	200
Son Söz Yerine	209
Kaynakça	213
Dizin	217

Önsöz

Metinlerarasılık yöntemlerinin Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki kullanımlarını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmanın çıkış noktasını tüm yazınsal metinlerin gizli ya da açık olarak metinlerarası ağ içinde anlam kazandıkları düşüncesi oluşturur. Gérard Genette ve Kubilay Aktulum’un çalışmaları bu düşüncenin oluşmasında ve Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki alt metinleri ve metinlerarası yöntemleri konu alan bir tezin hazırlanmasında etkili olmuştur.

Kaynak eleştirisi olarak da nitelenebilecek çalışma, yazarın beslendiği kültür havzasını tespit etmeyi, daha önceki okuma deneyimlerinin hikâyelerine ve yazma pratiğine nasıl yansıdığını araştırmayı amaçlar. Bu nedenle yalnızca metinlerarası gönderge ve/ya yöntemlere değil, yazarın sanat anlayışına ve okuma-yazma edimleri hakkındaki görüşlerine de yer verilmiştir. Hikâyelerde yer verilen göndermeler, epigraflar, alıntı

ve notlar aracılığıyla yazarın metinlerarası etkileşimleri ve kaynakları tespit edilmeye çalışılmıştır. Farklı uygulamalar içeren hikâyelerden oluşan bir örneklem üzerinde metinlerarasılığı meydana getiren yöntemler incelenmiştir.

Kitabın ve benimsenen metin merkezli yaklaşımın Ömer'in Seyfettin'in hikâyeciliğiyle ilgili yapılacak çalışmalar için farklı bir bakış açısı getirmesini, yeni kaynak ve metinlerarasılık araştırmalarına katkı sağlamasını ümit ederim.

Çalışmanın hazırlanmasında, her zaman olduğu gibi katkılarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Ayşe Emel Kefeli'ye, kitabın basımını üstlenen DBY Yayınları yöneticisi İrfan Güngörür'e şükranlarımı sunarım.

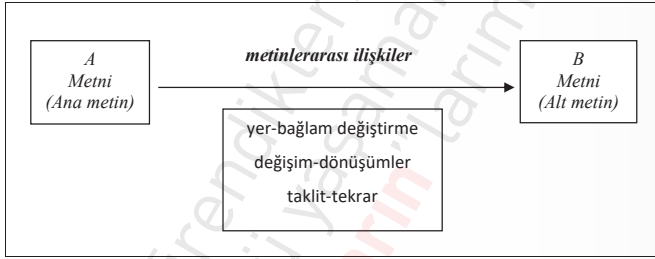
Serkan Özdemir
İstanbul, 2017

Metinlerarasılık: Tanım ve Yöntem

Metinlerarasılık, terim olarak ilk defa 1960'lı yıllarda Fransız edebiyat kuramcısı Julia Kristeva tarafından ortaya atılır. Ferdinand de Saussure'un, Mikhail Bakhtin ve Rus Biçimcileri'nin çalışmaları ise metinlerarasılığın temel kaynakları arasında yer alır. Genel olarak metinlerarasılık iki metin arasında meydana gelen anlam ve/ya biçim ilişkisi olarak tanımlanır. Bu ilişki, bir 'alt metin' (hypotext) ile bir 'ana metin'i (hypertext) gerektirir. Alt metin, herhangi bir metinlerarası ilişkide, ana metnin gönderme, çağrıştırmak, alıntı, öykünme, dönüştürme, taklit v.b. yöntemlerle kendisine bağlandığı metinlerdir. Ana metin ise kendisinden daha önce yazılmış metin/leri, herhangi bir biçimde kullanan; dönüştürme, taklit, yeniden yazım gibi yöntemlerle alt metin üzerinde değiştirme yapan metinlerdir.

Metinlerarasılık, metinlerin anlamlandırılma sürecinde başka metinlerle ilişkilendirilmesini gerekli kılan,

bir karşılaştırmalı okuma biçimidir. Zaman içinde farklı şekillerde tanımlanmışsa da en yalın ifadeyle metinler-yazarlar arası etkileşim biçimi olduğu söylenebilir. Değişim-dönüşüm, yer-bağlam değiştirme ve taklit metinlerarasılığın temel yöntemleri haline gelmiştir. Bunlar genel olarak kolaj, montaj, brikolaj, pastiş, parodi, travesti, alıntı, gönderme, çağrışım vb. yöntemler aracılığıyla gerçekleşerek metinlerin yeniden yazımına işaret eder. Farklı kuramcılar tarafından yapılan çalışmalarda çeşitli tanımlara yer verilmişse de metinlerarasılığın özü aşağıdaki gibi şematize edilebilir:

Ana metin ile alt metin arasındaki temel ilişkiler

Ana hatlarıyla yukarıda şematize edilen metinlerarası ilişkiler çeşitli kuramcılar tarafından Julia Kristeva ve Mikhail Bakhtin'in yapıtlarında ileri sürdüğü 'söyleşimselcilik', 'çoğulculuk', 'sosyal ortam' gibi kavramlarla ilişkilendirilerek açıklanır. Bahsedilen kavramlar metinlerin çizgiselliğinin kırılmasıyla, farklı metin ve söylemlerin bir araya gelmesiyle alakalıdır. Bu kavramlar dikkate alındığında metinlerarasılık ile ilgili çalışmaların Saussure, Rus Biçimcileri ve Yapısalcılara kadar uzandığı söylenebilir.

Ömer Seyfettin'de Metinlerarasılık: Okuma-Yazma Edimi ve Kaynaklar

Okuma, eylem olarak içinde bulunulan anın bir parçası olsa da art zamanlı ve eş zamanlı olmak üzeri iki ekseninde gerçekleşir. Okur bir okuma eylemini gerçekleştirirken daha önceki okuma birikimiyle hareket ederek okuduğu metnin anlamını bu birikim üzerine kurar. Bu yönüyle dikey şekilde geçmiş okumalarla şimdiki okumaları birbirine bağlar. Aynı zamanda bulunduğu okuma eyleminde yan yana getirilmiş sözceleri bir birine bağlayarak, metnin içinde kalarak eş zamanlı bir eylemi, okumayı gerçekleştirir. Yazma eylemi de okuma gibi yatay ve dikey olmak üzere iki ekseninde gerçekleşir. Yazar geçmiş okuma birikimlerini geriye doğru giderek kurmaya çalıştığı metne aktarır. Aynı zamanda gramatikal olarak eş zamanlı unsurları bir araya getirerek yatay ekseninde gerçekleşen bir eylemi icra eder. Okuma ve yazma, hemen her yazar için genellikle birbirinden ayrılamayan, birbirini etkileyen ve geliştiren

	TARİH EZELÎ BİR TEKERRÜRDÜR	HEREDOTE TARİHİ (Kandaules'in hikâyesi)
KİŞİLER	<p><i>Efser</i>: Macar Çerkez karışımı çok güzel melez güzeli bir kız</p> <p><i>Efser'in eşi</i>: Efser ile evli ve onu aşırı güzel bulan, bununla gururlanan teşhirci bir genç</p> <p><i>Bidar</i>: Efser'in eşinin halazadesi, İtalya'da Tarih-i kadim okuyan biri, Efser'i çıplak gören hikâye kişisi</p>	<p><i>Kraliçe</i>: Kandes kralı Candole'un eşi, çok güzel bir kadın</p> <p><i>Candole</i>: Kandes kralı Herakles'in oğlu, eşine çılgınlık derecesinde aşık ve teşhirci bir adam</p> <p><i>Giges</i>: Candole'un en yakınındaki askerlerinden biri, kraliçeyi çıplak gören kişi</p>
OLAY	<p><i>Teşhir</i>: Efser'in eşi, karısının güzelliğini halazadesi olan Bidar'a göstermek için plan hazırlar. Eşini çıplak bir şekilde başkasına gösterir</p> <p><i>Farkındalık</i>: Efser eşinin hazırladığı planı farkederek. Yatak odasında Bidar'ın saklandığını anlar. Ancak farketmemiş gibi davranır.</p> <p><i>İntikam</i>: Efser eşinden intikamını kocasının halazadesi aracılığıyla alır. Bidar'ı yatağına alarak kocasına onu aldattığı izlenimini verir. Kocasını Bidar'ı vurmaya kalkar. Ancak Efser silahını boşaltmıştır.</p>	<p><i>Teşhir</i>: Candole eşi olan Kraliçe'yi çok sever ve güzel bulur. Onun güzelliğini ispat için eşini çıplak olarak askerlerinden biri olan Gyges'e gösterir.</p> <p><i>Farkındalık</i>: Kraliçe kocası Candole'un kurduğu planın farkına varır. Ancak intikam alabilmek için farketmemiş gibi davranır.</p> <p><i>İntikam</i>: Kraliçe Gyges'e baskı yapar, Candole'u öldürmesini ister. Yoksa onu öldüreceğini söyler. Candole eşiyile iş birliği yapan askeri Gyges tarafından öldürülür. Kraliçe ve Candole'un tahtı Gyges'in olur.</p>
SONUÇ	<p><i>Ayrılık</i>: Efser Herodote Tarihinden aldığı planı uygular ve eşinden ayrılır. Eşinin Bidar'ı öldürmesini onun silahında kurşunları boşaltmak suretiyle engeller.</p>	<p><i>Ölüm</i>: Kraliçe intikamını kocasını Gyges'e hançerletmek suretiyle alır. İntikam dramatik bir şekilde gerçekleşir. Kraliçe için intikam kocasının öldürülmesi olarak gerçekleşir.</p>

Anlatılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar

Her iki eserdeki olaylar ve kurgu aynı olmakla birlikte küçük farklılıklar dikkati çeker. Bu farklılıklar ana metinsel dönüştürmeye bağlı olarak *Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür* adlı hikâyenin yazılışı sırasında Herodote Tarihi'ndeki anlatının bazı kısımlarının değiştirilmesi, olay örgüsünün genişletilmesi ve tarih metni üzerinde kesme ve genişletme işleminin yapılmasından kaynaklanır. Aynı zamanda hikâyede belirli kısımların tarih metninden alıntılanarak ana metne monte edilmesi anlatı içinde ikinci bir anlatının yer almasına neden olur. Bu durumda okur, Efser'in hikâyesini okumayı kesip Herodote'un anlattığı Candole'un hikâyesini takibe başlar. Bunun sonucu olarak kurmaca anlatı düzlemi keşintiyeye uğrar, yerini tarih anlatısına bırakır. Ömer Seyfettin, hikâyesini "Yeni bir şey yoktur. Herşey eskidir. Eskiden cereyan etmiş bir vak'ın aynı sebep ve şart dahilinde tekerrürüdür."⁶⁶ ana düşüncesi üzerine kurarak Herodote Tarihi'nde aktarılan bir anlatıyı ana metinsel dönüşümler aracılığıyla yeniden üretime sokarak işlevselliştirir. Tarih metninin yeniden üretime sokulmasında yer ve bağlam değişimi kadar yazarın niyeti de önem taşır. Yazar, niyetini hikâyede "Gözlerini müstakbel-i namahduda dikip maziye asla atf-ı ehemmiyet etmeyen bugünkü gençliğe güzel bir ders..."⁶⁷ şeklinde açıklar ve amacının gençlerin dikkatini tarihe çekmek, tarihten ders çıkarılmasını öğütlemek gibi bir pragmatist yaklaşım içinde olduğunu ortaya

⁶⁶ Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Hikâyeler 1*, hzl. Hülya Ar-gunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, s. 93.

⁶⁷ a.g.e., s. 83.

koyar. Bunu yaparken Herodote'un metninden doğru-
dan ve dolaylı olarak yararlanır onu yeniden yazar. Bu
nedenle *Tarih Ezelî Bir Tekerrürdür* başka bir metnin
izleri üzerine yazılmış 'Palimpsests' görünümündedir.

Ana metinsellik ilişkilerinde esas olan dönüştürme
ve yer, bağlam değiştirme her yönüyle Ömer Seyfettin'in
hikâyesinde uygulama alanı bulur. Çünkü hem *Here-
dote Tarihi*'nden açıkça yapılan alıntı, hem de bir tarih
kitabından alıntılanan olayın birtakım değişim ve dö-
nüşüme uğratılması, anametinsellik ilişkilerinin temel
niteliklerinden biridir. Bunları tespit edebilmek karşı-
laştırmalı bir okumayı zorunlu kılar. Bu nedenle her
iki metni karşılaştırmalı okunmasıyla ortaya çıkarılacak
örtüşme ve ayrışmalar ana metinsellik ilişkisini oluşturu-
ran değişim ve dönüşümlerin ortaya konması bakımın-
dan önemlidir. Bu bağlamda iki metin arasında temel
ayrışım noktasının karakter adlandırmasında görül-
düğü gözlemlenir. Bunları aşağıdaki tabloyla göster-
mek mümkündür:

<i>ŞAHİS KADROSU</i>	<i>TARİH EZELÎ BİR TEKERRÜRDÜR</i>	<i>HEREDOTE TARİHİ (Kandaules'in hikâyesi)</i>
<i>Ana karakter</i>	Efser (teşhir edilen kadın)	Kraliçe (teşhir edilen kadın)
<i>Ana karakter</i>	Efser'in kocası (teşhir eden erkek)	Kandeules (teşhir eden erkek)
<i>Yardımcı karakter</i>	Bidar (İtalya'dan dönen kuzen)	Gyges (Kandeules'in askeri)

Anlatıların şahıs kadrosundaki benzerlik ve farklılık

İki metin arasında intikam ve sonrasında yaşa-
nanlar açısından da bir farklılıktan söz edilebilir. Zira
Ömer Seyfettin, Efser'e intikam aldırırken Bidar ile
Efser'i aynı yatakta Efser'in eşine gösterir. Bu baskın
sonucunda yaşanacak bir cinayeti de Efser'e eşinin si-
lahının gündüzden boşalttırarak önler. Onları bu ola-
yın ardından Efser tarafından söylenen birkaç sözle
ayrılmaya sevk eder. Ancak *Herodote Tarihi*'nde olay
bu şekilde cereyan etmez. İntikam almak için kraliçe
Gyges ile konuşur. Onu bir tercih yapmaya zorlar ve
Candole'un yatak odasında hançerlenerek öldürülme-
sine sebep olur. Ayrıca *Herodote Tarihi*'ndeki olayda
Condole'un öldürülmesinin ardından Gyges kraliçeyi
ve tahtı alır. Ancak Ö. Seyfettin'de böyle bir olay yer
almaz. Hikâye iki çiftin ayrılmasıyla son bulur.

Metinler arasındaki değişim ve dönüşümün ana
unsurları olan montaj, kesme, kısaltma, genişletilme,
uzatma gibi yöntemler Ömer Seyfettin tarafından kulla-
nılır. Bu hikâyedeki metinlerarasılık unsurları, ana me-
tinsel değişim ve dönüşümler bakımından önemli birer
örnek teşkil eder. Çünkü bu hikâyede metinlerarası-
lık yalnızca gönderme veya bir yönüyle iki metni ilişki-
lendirme biçiminde tesis edilmemiştir. Gerek alt metin
veya kaynak metin üzerinde yapılan kesme ve dönüştürme,
gerekse ana metinde gerçekleştirilen alıntılama,
genişletme ve değiştirmeyle *Tarih Ezelî Bir Tekerrürdür*
adlı hikâye tamamıyla ana metinsel uygulama alanı gö-
rünümdedir. Bunların yanında salt gönderme ola-
rak eserde tespit ettiğimiz Kleopatra, Annibal, Miche-
let, Saint Simon, Ladisse, Piere Clément, Ferederique

Masson, Josephe Turquand, Loliée, Piere de Nolhac, Dr. Cabanis adları yazarın kendi niyeti doğrultusunda yaratmak istediği metinlerarası çağrışım alanının ürünü olarak dikkat çeker.

'Bahar ve Kelebekler' Hikâyesinde Taklit ve Gönderme

Türk romanının temel kaynaklarından birinin Fransız edebiyatı olduğu, Batı'dan yapılan tercümelerin ve taklitlerin roman ve tiyatro gibi yeni yazınsal türlerin doğmasında ve hikâyenin gelişmesinde önemli rol oynadığı birçok araştırmada vurgulanır. Bu çerçevede yapılan tartışmaların bir kısmında Tanzimat ve Servet-i Fünun edebiyatlarının taklit nitelikleri eleştirilir. Hatta Ömer Seyfettin, Tevfik Fikret'in *Rübab-ı Şikeste*'nin adının Emile Bergerat'ın *Lyre brisée* (Kırık Saz) eserinden aşırma olmasının üzücü olduğunu belirtir.⁶⁸ Ancak yazarın *Bahar ve Kelebekler* adlı hikâyesi, Guy de Maupassant'ın *Jadis* adlı kısa öyküsünün temel izlekler ve biçim olarak taklidi durumundadır. Ömer Seyfettin'in *Bahar ve Kelebekler*'i yayımlamadan bir yıl önce 1909'da *Hüsün ve Şiir* dergisinde Maupassant'ın *Jadis*'ini *Evailde* adıyla tercüme etmesi iki metin arasındaki taklit ilişkisini desteklemesi bakımından önemlidir.⁶⁹

⁶⁸ *Genç Kalemler Dergisi*, Haz. İsmail Parlatur – Nurullah Çetin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 76.

⁶⁹ Nihayet Arslan, A Comparison of Ömer Seyfettin's "Bahar ve Kelebekler" and Maupassant's "Jadis", *International Journal of Central Asian Studies*, Volume 12, 2008, s. 102- 117.

şairlerimizin bazıları şiirler bile tanzim etmişlerdir. Hele İskender edebiyatımızda adeta bir telmih olmuştur. Her milletin şairleri kendi milletlerini, tarihlerini, an'anelerini terennüm ederler. Bizim şairlerden ne yenisi ne eskisi Türklüğe dair bir kelime yazmadıkları gibi kendi milliyetlerinden bahis icap edince "Etrak-i bî- idrak" demişlerdir. Memleketimizin son şairi meşhur "Rübab-ı Şikeste'sinde, ilaç için olsun bir Türk kelimesi geçirmemiştir. Mehmet Emin Bey Osmanlılarca bir fantezistten başka bir şey değildir."¹⁵⁴

Alıntılanan bölümden anlaşılacağı üzere Tevfik Fikret'in dili ve siyasî görüşü eleştiriye neden olur. Mehmet Emin Yurdakul ise siyasî görüşü nedeniyle Osmanlılarca fantezist olarak kabul edilir. Burada karşı karşıya getirilen şairlerin metinlerarası düzlemde karşılaştırılması için kendi şiirlerinden yola çıkmak gerekir. Tevfik Fikret *Mithat Paşa İçin* adlı şiirinde şöyle der:

"Çok zaman bekledi ey, zât-ı Mübeccel, vatanın
Yâd için nâm ü ser-encâmı hürriyetle;
Bize hürriyeti sen verdin, evet sen verdin
Bize insanlığı, hürriyet ü milliyetle.
Sana fermân-ı şehâdet, bize tevgî-i bekâ...
Elde kânûn-ı mübînin geziyor. Hürmetle
Dinle, zâir, bu sadâ hakk sesidir; âfâka
Şunu tevdig ediyor, safvet ü ulviyetle:
Midhat Osmanlılığın rûhunu tecdîd etdi.
Rûhu Osmanlılığın, fahredecek Midhat'le."¹⁵⁵

¹⁵⁴ a.g.e., s. 86.

¹⁵⁵ *Tevfik Fikret Bütün Şiirleri*, hzl. Prof. Dr. İsmail Parlatur-Doç. Dr. Nurullah Çetin, Ankara, Tdk Yayınları 2004, s. 139.

Tevfik Fikret bu şiirde Osmanlılık düşüncesiyle *Kanun-ı Esasî*'ye övgüde bulunarak, Mithat Paşa'yı yüceltir. Tevfik Fikret'in Osmanlılık düşüncesini vurgulaması, Ömer Seyfettin tarafından eleştirilmesine neden olur. Hikâyede "Halûk'un Amentüsü" adlı şiire ve dolayısıyla da Tevfik Fikret'e yapılan göndermeler "Sait Bey, "nev-i beşer" in bütün bir milliyet olduğuna,"vatan"ın da "ruy-ı zemin" olması lazım geleceğine, ancak bir hakikati anlayanın insan addedilebileceğine dair uzun bir şiir yazmıştır. Bu gayr-i milli yani "bilâ tefrik-i cins ü mezhep" edebiyatının hakikaten bir şaheseri idi. Dinlerin, milliyetlerin, vatanların hep efsane olduğunu terennüm ediyordu."¹⁵⁶ ifadeleriyle devam eder. Burada kurmaca karakter Sait aracılığıyla Tevfik Fikret ve onun şiiri olan *Haluk'un Amentüsü* çağrıştırılır.¹⁵⁷ Bu çağrışım metinlerarasılık

¹⁵⁶ Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Hikâyeler 3*, hzl. Hülya Arğunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, s. 106-107.

¹⁵⁷ Ömer Seyfettin tarafından anıştırma tekniğiyle okura çağrıştırılan şiir şu şekildedir:

"Bir kudret-i külliye var ulvî ve münezzeh,
Kudsî ve mu'allâ, ona vicdanla inandım.

Toprak vatanım, nev'-i beşer, milletim... İnsan
İnsan olur ancak bunu iz'ânla, inandım.

Şeytan da biziz cin de, ne şeytan ne melek var;
Dünyâ dönecek cennete insanla, inandım.

Fıtratda tekâmül ezeldir; bu kemâle
Tevrât ile, İncil ile, Kur'ân'la inandım.

Ebnâ-yi beşer birbirinin kardeşi... Hulyâ!
Olsun, ben o hulyâye da bin cânla inandım.

terminolojisinde gizli bir alıntılama şekli olan anıştırma (allusion) yönteminin Ömer Seyfettin tarafından kullanıldığını gösterir. Yazar kurmaca karakter vasıtasıyla Tevfik Fikret'e ve şiirine yönelik eleştirisini yaparken, ne doğrudan Tevfik Fikret'in adını anar ne de *Halûk'un Amentüsü* adlı şiirden söz eder. Bu durum örtülü olarak gerçekleşen ve okurunun okuma birikimine dayanan bir metinlerarasılığı meydana getirir.

Halûk'un Amentüsü adlı şiirde dikkat çeken beynelmileliyet ve hümanizm kavramları hikâyede Ömer Seyfettin tarafından anıştırma (allusion) yöntemiyle eleştirilir. Ömer Seyfettin'in önem verdiği milliyet, ırk ve

İnsan eti yenmez; bu teselliye içimden
-Bir ân için ecdâdımı nisyanla- inandım.

Kan şiddeti, şiddet kanı besler; bu mu'adât
Kan âteşidir, sönmeyecek kanla, inandım.

Elbett şu mezâr ömrünü bir haşr-i ziyâ-hîz
Ta'kîb edecektir, buna îmanla, inandım.

Aklın, o büyük sâhirin i'câzî önünde
Bâtil geçecek yerlere husrânla, inandım.

Zulmet sönecek, parlayacak hakk-ı dıraşân
Birdenbire bir tâbiş-i bürkânla, inandım.

Kollar ve boyunlar çözülp bağlanacak hep
Yumruklar o zincîr-i hurûşânla, inandım.

Bir gün yapacak fenn şu siyah toprağı altın,
Her şey olacak kudret-i irfânla... İnandım."

Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste*, hzl. Dr. Abdullah Uçman, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2006, s. 29-31.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerini çoğunlukla alt metinler üzerine kurduğu, daha önce yazılan bazı metinleri yeniden kaleme aldığı, günlük olaylardan, anı ve hatıralardan, edebî ve tarihî metinlerden aldığı konuları eserlerinde işlediği, Ömer Seyfettin'in geniş okuma birikiminin eserlerine farklı biçimlerde yansıdığı tespit edilmiştir.

Ömer Seyfettin'in hikâyeleri genel olarak yer, bağlam değiştirme, dönüştürme, taklit v.b. gibi metinsel uygulamaların yer aldığı bir kurgusal oyun sahasıdır. Yazar, taklit etme, yeniden yazma, eleştirme gibi niyetlerle bu metinlerarası yöntemleri kullanır. Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki metinlerarasılık, alt metin ile ana metin arasında yapılacak eş ve art süremli ilişkilendirmeyle; okuma ve yazma edimleri arasındaki etkileşimin tespit edilebilmesiyle açığa çıkarılabilir. Bunda gönderme, alıntı, not, dipnot gibi izler ve diğer metinlerarası yöntemler önemli bir rol üstlenir.

Kaynakça

1. *Dünden Bugüne Ömer Seyfettin Sempozyumu Bildiriler*, İstanbul, Gönen Belediyesi Kültür Yayınları, 2007, 271 s.
- Ahmet Şuayb, *Hayat ve Kitaplar*, hzl. Dr. Erdoğan Erbay, Ankara, Salkımsöğüt Yayınları, 2005, 305 s.
- Aktaş Şerif, *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi*, Ankara, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, 624 s.
- Aktulum Kubilay, *Kopuk Yazı Kopuk Yapıt*, Ankara, Öteki Yayınevi, 2002, 376 s.
- Aktulum Kubilay, *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara, Öteki Yayınevi, 2000, 294 s.
- Aktulum Kubilay, *Parçalılık/Metinlerarasılık*, Ankara, Öteki Yayınevi, 2004, 424 s.
- Akyüz Kenan, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1986, 1032 s.
- Alangu Tahir, *Ömer Seyfeddin Ülkücü bir Yazarın Romanı*, İstanbul, May Yayınları, 1968, 592 s.

- Allen Graham, *Intertextuality*, London and New York, Routledge, 2000, 238 s.
- Arslan Nihayet, "A Comparison of Ömer Seyfettin's "Bahar ve Kelebekler" and Maupassant's "Jadis", *International Journal of Central Asian Studies*, Volume 12, 2008, s. 102-117.
- Bağcı Rıza, *Baha Tevfik'in Hayatı Edebi ve Felsefi Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, İzmir, Kaynak Yayınları 1996, 259 s.
- Binbir Gece Masalları*, Cilt 1/1, çev. Âlim Şerif Onaran, İstanbul, YKY, İst 2004, 500 s.
- Bloom Harold, *The Anxiety of Influence*, New York and Oxford, Oxford University Press, 1997, 157 s.
- Cebeci Oğuz, "Tarihsel Bir Perspektif Üzerinden İroni Tür ve Tekniklerinin Gelişimi ve Bazı Uygulama Örnekleri", *Cogito*, S. 57, Ankara, YKY, 2008, s. 90.
- Cervantes Miguel De, *Don Quijote*, çev. Bertan Onaran, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1967, 499 s.
- Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfeddin*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayınları, 1984, 340 s.
- Doğumunun Yüziüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1992, 185 s.
- Ersoy Mehmed Âkif, *Safahat*, İstanbul, Huzur Yayınevi, 1993, 679 s.
- Genç Kalem Dergisi*, hzl. Prof. Dr. İsmail Parlatır-Yrd. Doç. Dr. Nurullah Çetin, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999, 577 s.
- Genette Gérard, *Palimpsests Literature in the Second Degree*, (Translated by) Channa Newman and Claude

- Doubinsky Lincoln and London, University of Nebraska Press, 1997, 490 s.
- Genette Gérard, *Paratexts: Thresholds of Interpretation*, Translated by Jane E. Lewin, New York, Cambridge University Press, 1997, 427 s.
- Göçgün Önder, *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999, 458 s.
- Herodotos, *Tarih*, çev. Müntekim Ökmen, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007, 832 s.
- Koç Murat, *Ömer Seyfettin'in Eserlerinde II. Meşrûiyet ve İttihat ve Terakki*, Bilig, S. 47, Güz/2008
- Mary Orr, *Influence and Intertextuality*, Cambridge, Polity Press, 2003, 246 s.
- Öke Mim Kemal, *Siyonizm ve Filistin Sorunu*, İstanbul, Üçdal Neşriyat, 1982, 199 s.
- Öksüz Yusuf Ziya, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalem ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995, 240 s.
- Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Hikâyeler 1*, hzl. Hülya Argunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, 356 s.
- Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Hikâyeler 2*, hzl. Hülya Argunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, 359 s.
- Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Hikâyeler 3*, hzl. Hülya Argunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, 348 s.
- Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Hikâyeler 4*, hzl. Hülya Argunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, 354 s.
- Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1*, hzl. Hülya Argunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, 437 s.

- Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 2*, hzl. Hülya Argunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, 456 s.
- Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar*, hzl. Hülya Argunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2000, 336 s.
- Peçevî İbrahim, *Peçevî Tarihi 1*, hzl. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981, 356 s.
- Saussure Ferdinand de, *Genel Dilbilim Dersleri*, çev. Berke Vardar, Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, 1985, 272 s.
- Shakespeare William, *Othello*, çev. Orhan Burian, İstanbul, MEB Yayınları, 1996, 166 s.
- Tevfik Fikret, *Bütün Eserleri*, hzl. Prof. Dr. İsmail Parlatır-Doç. Dr. Nurullah Çetin, Ankara, Tdk Yayınları, 2004, 715 s.
- Tevfik Fikret, *Halûk'un Defteri*, hzl. Dr. Abdullah Uçman, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2006, 96 s.
- Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste*, hzl. Doç. Dr. Abdullah Uçman, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2001, 444 s.
- Yurdakul Mehmet Emin, *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri - I*, hzl. Fevziye Abdullah Tansel, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989, 473 s.
- Ziya Gökalp, *Şiirler ve Halk Masalları, Ziya Gökalp Külliyyatı - I*, hzl. Fevziye Tansel Abdullah, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, 432 s.
- Ziya Gökalp, *Şiirler ve Halk Masalları, Ziya Gökalp Külliyyatı-I*, hzl. Fevziye Abdullah Tansel, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, 496 s.
- Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, hzl. Mehmet Kaplan, İstanbul, MEB Yayınları, 2004, 271 s.

Dizin

- A**
- Abdülhâk Hamit 59, 185, 139, 140, 145, 148, 155, 156, 160, 166, 174, 186, 198, 199, 200 198, 203, 205, 209, 211
- açık metin/yapıt 20 ana metin 11, 31, 32, 33,
- Ahmet Mithat Efendi 59, 35, 46, 61, 62, 75, 83, 88, 120, 137, 141, 151, 166, 211
- Ahmet Şuayb 192, 193, 211
- 194, 195, 196, 200 ana metinsellik 31, 32, 33,
- Ahmet Vefik Paşa 206 37, 78, 92, 125, 127, 134, 148
- alınır 9, 11, 12, 24, 25, 30, 32, 33, 62, 63, 65, 71, 78, 96, 108, 111, 151, 159, 160, 175, 176, 179, 184, 200, 207, 209, 211
- Antonie Albalat 44, 46, 50, 51, 52, 53
- Ali Canip Yöntem 59, 96, 104, 106, 107
- Arsen Lüpen 167
- B**
- alt metin 11, 12, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 54, 59, 62, 63, 75, 79, 83, 84, 90, 107, 114, 124, 127, 133, 137,
- Bacon 54, 203, 204, 210
- Baha Tevfik 41, 59, 190, 191, 192
- Bakî 58, 87, 88

Bernardin de Saint-Pierre
47, 51, 84, 85, 86, 87, 91,
94, 140, 143

brikolaj 12

C

Cenap Şehabettin 59
Cervantes 52, 132, 133,
140, 181
Chateaubriand 47, 51

Ç

çağırışım 12, 19, 45, 50, 53,
56, 59, 63, 64, 69, 80, 85,
91, 92, 95, 97, 99, 101,
107, 108, 109, 114, 115,
119, 134, 141, 162, 165,
184, 187, 191, 197, 203,
209

çağırıştırma 11, 16, 24, 71,
90, 140

Çiceron 187, 188

çoğulculuk 12, 152

D

Daniel Defoe 52, 178
Darwin 54, 100, 101, 210
dipnot 35, 211
Don Kişot 52, 53, 119,
132, 133, 181
dönüştürme 11, 29, 32, 37,
44, 46, 78, 79, 134, 139,
201, 211

E

Edmond de Goncourt 47,
53

Efruz Bey 53, 167, 168,
169, 170, 171, 172, 173,
174, 177, 178, 179, 180,
181, 182, 183, 184, 185,
186, 187, 188, 189, 191,
194, 195, 196, 197, 198,
200, 207

Emile Bergeret 52

Emile Zole 52

epitext 34

etkilenme 27, 28, 29, 30,
37, 46, 47, 50, 54, 56, 59,
63, 64, 68, 70, 71, 81, 92,
98, 124, 152, 172, 174,
178, 182, 183, 192

F

Faik Âli 165

Ferdinand de Saussure 11,
12, 13, 14, 15, 17, 122,
124

Fuzûlî 58

G

Gaston Deschamps 52,
192, 193, 194, 196
Gérard Genette 9, 29, 31,
32, 33, 34, 35, 37, 61, 90,
127, 145, 208
gizli alıntı 25, 32, 33, 151,
200

gönderge 9, 19, 23, 24, 26,
34, 35, 38, 52, 59, 62, 101,
152, 188

gönderme 11, 12, 24, 25,
34, 53, 54, 67, 71, 74, 79,
85, 86, 88, 90, 91, 95, 101,
108, 113, 114, 115, 116,
117, 133, 142, 143, 152,
153, 154, 159, 160, 164,
165, 166, 170, 171, 172,
173, 174, 175, 177, 178,
179, 184, 187, 188, 190,
191, 192, 196, 198, 199,
204, 205, 209, 211

göstergebilimsel okuma
17, 25, 26

Graham Allen 15, 19, 27,
28, 32, 33, 42, 48

Gustave Flaubert 47, 52,
115, 193

Guy de Maupassant 43,
52, 80, 81, 82, 88

H

Hâlîl Ziya 59

Herbert Spencer 49, 54,
203, 210

Heredote 56, 72, 74, 76,
78, 79, 160

Harold Bloom 27, 28, 29,
30, 172

Hippolyte Taine 47, 53,
193

Homer 51, 52

Hristo Bertof 118, 119

Hüseyin Cahit 57, 59

Hüseyin Rahmi 65

hypertext 11, 33

hypotext 11, 33

İ

ironi 172, 173, 174, 185,
186, 196, 199

J

J.J. Rousseau 50, 53, 88,
173, 174

Julia Kristeva 11, 12, 17,
19, 21, 22, 31, 32, 33, 35

K

kapalı gönderme 25

kaynak 9, 10, 21, 40, 59,
63, 79, 107, 124, 127, 151,
152, 160, 165, 190

kaynak eleştirisi 21, 59, 63
kolaj 12

L

Lawrence Durrell 64, 69,
70, 71

M

Marquis De Sade 63, 67
Maurice Leblanc 52, 171
Max Nordau 54, 113, 114,
119, 153, 189, 190, 191,
192, 210

Mehmet Akif 107, 108

Mehmet Emin Yurdagül
41, 161, 164
metinlerarası çağrışım 45,
50, 53, 56, 69, 80, 91, 141
metinlerarası ilişki 24, 43,
47, 69, 70, 84, 98, 106,
108, 144, 155, 180, 187,
196, 203, 206
metinsel aşkınlık 31, 32,
33, 34, 35
Mikhail Bakhtin 11, 12,
15, 16, 17, 22, 29
mimetik okuma 25, 26
Mithad Paşa 91, 93
Montaigne 50, 51
montaj 12, 79

N
Namık Kemal 65, 115,
116, 117, 119, 189, 196
Nedim 58, 195, 196
Nefî 58, 195, 196
not 35, 45, 89, 90, 109,
110, 121, 158, 184, 211

O
Oeidipus Kompleksi 27
Osmanlıcılık 151, 153, 158,
165, 210

Ö
öteki metin 19, 34, 38
öykünme 11, 81

P
palimpsests 78, 145
Panislamizm 151
Pantürkizm 151, 159
parçalılık 20, 63
parodi 12, 30, 201, 208
pastiş 12
Peçevî 56, 119, 120, 121,
123, 124, 127, 160
peritext 34
Piere Loti 52, 84, 85, 86,
87, 91, 93, 94, 95, 140,
143

R
Recaizade Mahmut Ek-
rem 65
Rene Pinon 152, 153, 159,
160
Rıza Tevfik 59, 191, 192,
196, 197, 198, 200, 203,
204, 205, 206
Riffaterre 21, 22, 23, 24,
25, 26, 35, 36
Robinson Crusoe 167
Roland Barthes 19, 20, 21,
22, 24, 25, 26, 27, 28, 36
Roland De Mares 90, 91,
92
Rus Biçimcileri 11, 12

S
sadizm 67

Shakespeare 52, 128, 134,
135, 136, 139, 140, 199
Sigmund Freud 27
Sir Artur Canon Doyle 52,
171
Siyonizm 54, 114, 153,
191, 192
söyleşimcilik 12, 15
Spencer 49, 54, 203, 210
Süleyman Nazif 153, 165

Ş
Şeyh Galip 58
Şinâsi 58, 59

T
Taberî 160
taklit 11, 12, 18, 28, 30, 31,
32, 37, 46, 47, 48, 80, 81,
127, 128, 139, 168, 169,
194, 211
Tavernier 152, 153, 155,
166
Tevfik Fikret 59, 80, 99,
100, 153, 160, 161, 162,
163, 164, 169, 170, 179,
180, 181, 194, 200, 202,
203
travesti 12
Türkçülük 96, 151, 152,
156, 158, 160, 165, 200,
206, 210

U
Umberto Eco 25

Ü
üretimsellik 18, 19, 48
üst metinsellik 32, 35, 36,
70, 148

V
Victor Hugo 188, 189, 196
Voltaire 88

Y
Yakup Kadri 57, 59
yan metinsellik 32, 34,
36, 90
yeniden yazım 11, 28, 29,
46, 72, 120, 139, 141, 145,
146, 148, 208, 209, 211
yorumsal üst metinsellik
32, 35, 36, 70

Z
Ziya Gökalp 41, 55, 59,
96, 97, 98, 104, 108, 117,
190, 206, 207, 208
Ziya Paşa 59, 108, 111,
112

SERKAN ÖZDEMİR

Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde araştırma görevlisidir. 1983'de Samsun'da doğdu, ilk ve orta öğrenimini burada tamamladı. Ondokuzmayıs Üniversitesi'nden mezun oldu. Marmara Üniversitesi'nde Yeni Türk Edebiyatı alanında master programına başladı ve Bologna Üniversitesi'nde araştırmalar yaptı. *Ömer Seyfettin Hikayelerinde Alt Metinler* adlı teziyle master derecesi aldı. Modern Türk Edebiyatı, edebiyat eleştirisi ve kuramları üzerine çalışmakta, Marmara Üniversitesi'nde doktora eğitimine devam etmektedir.

Metinlerarasılık Yöntemleri

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİ

Bu kitap yazınsallığın önemli bir niteliği haline gelen metinlerarasılık olgusunu ve yöntemlerini ele alarak, kuramsal tanımlarla birlikte uygulamalara yer verir. Ömer Seyfettin'in metinlerarası dünyasını oluşturan okuma ve yazma edimleri arasındaki ilişkinin eserlerindeki yansımaları üzerinde durur. Hikâyelerdeki gönderme, alıntı, not, anıştırma gibi yöntemlerin kullanım biçimlerini ve bunlarla ilgili alt metinleri açığa çıkarır. Yazarın dönüştürme, taklit, yeniden yazım çerçevesinde başka metinlerle kurduğu metinlerarası ilişkileri karşılaştırmalı bir okumayla açıklar.

Eser, Ömer Seyfettin'in kaynaklarını ve hikâyelerin anlamlarını kazandıkları metinlerarası ağı göstermesi bakımından farklı bir okuma deneyimi sunar.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-605-4635-36-8

9 786054 635368